

Szegedi Tudományegyetem
Neveléstudományi Doktori Iskola
Oktatáselmélet Doktori Program

MILIVOJEVIC-BESZÉDES VIKTÓRIA

**A FELNŐTTNEVELÉS PROFESSZIONALIZÁCIÓJA
SZERBIÁBAN**

**A felnőttek általános iskoláiban és az államilag elismert nem
formális felnőttnevelési intézményekben dolgozó szakemberek
munkaerő-piaci helyzete és professzionalizációja**

Doktori értekezés tézisei

Témavezető

Dr. habil Farkas Éva

Szeged, 2023

A DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉMÁJA ÉS RELEVÁNCIÁJA

Az értekezésben a szerbiai felnőttnevelési szakemberek munkaerő-piaci és professzionalizációs jellemzőit vizsgáljuk többdimenziós feltáró kutatás keretében (Egetenmeyer et al., 2019). A kutatás relevanciája, hogy a felnőttkori tanulás felértékelődése (European Commission, 2021; UNESCO Institute for lifelong learning, 2022) szükségessé teszi a hatékonyan működő felnőttnevelési rendszerek kialakítását. A felnőttnevelési intézményekben foglalkoztatott, jól képzett és releváns szaktudással rendelkező szakemberek a tanulási folyamat hatékony és sikeres megvalósulásában kulcsszerepet töltenek be (Commission of the European Communities, 2006). Ennek ellenére a nemzetközi kutatási tapasztalatok a felnőttnevelési szakemberek nem megfelelő andragógiai-didaktikai felkészültségére és alkalmazási feltételeire mutatnak rá, amelyek nagyban kihatnak a szakmai tevékenység megvalósulására. Emiatt a felnőttnevelési szakemberek sajátosságainak feltárása kimagasló relevanciával szolgál az andragógia gyakorlatának fejlesztése érdekében.

A kutatás a választott téma négy szintjére terjed ki:

- (1) felnőttnevelés, mint szakma jellemzőinek vizsgálatára, amely a teljes alrendszeret determinálja,
- (2) a nemzeti jogszabályi környezet vizsgálatára, amely megszabja az alrendszer, az intézményi működés és az egyéni szakmai tevékenység feltételeit,
- (3) az intézményi szintek működésének elemzésére és
- (4) a felnőttnevelési szakemberek mélyreható vizsgálatára, amely magába foglalja azok munkaerő-piaci jellemzőinek, szakmai tevékenységének, életpályájának, professzionalizációjának, a szakmai fejlődés-iránti attitűdjének, valamint szakmai identitásának megismerését.

A kutatás célcsoportjai a felnőttek általános iskoláiban (FOOO) és az államilag elismert, nem formális felnőttnevelésben (JPOA) foglalkoztatott felnőttnevelési szakemberek, amelynek indoka, hogy Szerbiában a felnőttnevelés ezen területein szabályozza a törvény.

A tudományos értekezés logikai modelljének megfelelően a dolgozat két nagy fejezetre tagolódik. Az *Elméleti háttér* című fejezetben felvázoljuk a szakmák szociológiai értelemben vett megközelítéseit, majd az andragógia mint szakma jellemzőit tárjuk fel, utalva a terület és a felnőttnevelési szakemberek heterogenitására. Ezt követően a szakemberképzés jelentőségét tárgyaljuk, bemutatva a legjelentősebb kompetencia-leltárakat és a professzionalizációra és szakemberekre irányuló releváns nemzetközi kutatásokat. A fejezet központi elemét képezi a szerbiai felnőttnevelési rendszer tüzetes bemutatása, magába foglalva a finanszírozás, jogszabályi környezet, a részvételi jellemzők és a szakemberek körének és képzési lehetőségeinek ismertetését. Az értekezés második tartalmi egysége az *Empirikus kutatások* fejezet, ami a primer kutatások eredményeinek ismertetésére vállalkozik, részben a már korábban megjelent tanulmányokra alapozva (Beszédes, 2015, 2015a, 2017, 2018a, 2019a, 2020, 2020a, 2020b, 2020c, 2020d, 2021, 2022).

Az értekezés jelentősége, hogy Szerbiában ezidáig nem valósult meg olyan komplex empirikus vizsgálat, amely a felnőttnevelési szakemberek foglalkoztatási és professzionalizációs helyzetének szisztematikus feltárására irányult volna. Az értekezés központi elemét alkotó tudományos kutatás missziója hozzájárulni ennek az űrnek a betöltéséhez és a nemzeti felnőttnevelési alrendszer fejlődéséhez azáltal, hogy a kutatás eredményei alapján célzottabb oktatáspolitikai intézkedés és professzionalizáció valósuljon meg.

A SZAKIRODALMI ELEMZÉS TAPASZTALATAI

A szakemberek professzionalizációjának kérdésköre feltételezi, hogy az adott tudományterületen beszélhetünk professzióról. A szakirodalomban a szakma többoldalú megközelítésével találkozhatunk. A tudomány képviselőit gyakran megosztja az a kérdés, hogy az andragógiát szakmának tekinthetjük-e, aminek oka a felnőttnevelés jegyeiben keresendő. Ilyen sajátosságok például, hogy a felnőttnevelés több társadalmi szektorral áll szoros együttműködésben, megfigyelhető a képzési szolgáltatások széleskörűsége és azok jogi szabályozásának hiánya, legtöbbször hiányzik a belépési kontroll, a szakmát ellátók egyetemi és andragógiai-didaktikai felkészültsége és az egységes szakmai identitás, emellett a felnőttnevelési szakemberek atipikus foglalkoztatási feltételi a jellemzők (Egetenmeyer & Kapplinger, 2011; Nuissl, 2010; Zarifis & Papadimitriou, 2015). A felsoroltak mentén megállapítható, hogy a hagyományos szakmaelméletek alapján nem kategorizálható ez a szakmaterület (Egetenmeyer et al., 2019; Staab, 2019), ami az új-professzionalizmust hangoztató elméletek alapján már nem is mérvadó, ugyanis a szakma jellemzőiről és megkülönböztető jegyeiről a szakmát ellátók professzionalizmusára került a hangsúly (Bellini & Maestripieri, 2018; Evetts, 2011; Formádi, 2011; Pacchi & Mariotti, 2021). Ez utóbbi felértékeli a professzionalizációs folyamatot és a szakemberek megfelelő felkészültségét a terület szakavatott ellátásához.

Habár az andragógiát az újabb tudományok közé soroljuk, a felhalmozott elméleti és empirikus tudásbázist tekintve autentikus és önálló tudományágnak minősíthetjük (Kulić & Despotović, 2010). Ettől függetlenül a szakma nyilvános elismerése nem mindig történik meg, ami nyilvánítható többek között a nemzeti és nemzetközi szinten is eltérő fogalmi anomáliának (Farkas, 2013; Lattke & Jütte, 2015; Liszt et al., 2016; Reischmann, 2015), a szakmai legitimitás hiányának (Despotović, 2010) és a szakmát ellátók eltérő elnevezéseinek is (Bernhardsson & Lattke, 2011; Broek, 2010; Sava & Raluca, 2009). Mindezek meghatározzák a felnőttnevelési szakemberek szerepét, amit a szakmaterületi diverzitás (Durkó, 1999; Farkas, 2004; Kispálné Horváth, 2012) mellett az intézményi sokszínűség is nagymértékben meghatároz (Knox & Fleming, 2010; Kulić & Despotović, 2010; Pavićević & Petrović, 2015).

A nemzetközi kutatások alapján a felnőttnevelési szakemberek foglalkoztatási jellemzői intézményenként eltérnek, de főként az alábbi feltételek a dominánsak: szabadúszó munkavégzés, részmunkaidős foglalkoztatás, többféle munkakör egyidejű ellátása, a szakemberek feladatkörei csak részben kötődnek a felnőttneveléshez, az andragógiai-didaktikai kompetenciák birtoklása nem alapfeltétele a munkavégzésnek (Boffo et al., 2016; Čepić & Mašić, 2016; Hagenow & Jermann, 2010; Milana & Larson, 2011; Nuissl, 2010; Research voor Beleid & PLATO, 2008). Ezek a jellemzők kihatással lehetnek arra, hogy hányan választják a szakmát (Boffo et al., 2014, 2016), hogy a szakember mennyire érzi magát munkaerő-piaci biztonságban és hogyan végzi a tevékenységét (Rappel, 2015). A foglalkoztatási feltételek továbbá a munkával való elégedettség és tanulói elégedettség (Gu & Zhou, 2020), valamint a szakmában maradási és kilépési szándék nagymértékű meghatározói is (Abu-Bader, 2000; Egan et al., 2004; Hartmann & Rutherford, 2015; Wright & Bonett, 1991).

Az intézményi sajátosságokhoz tartozik a szakemberek szerepeinek heterogenitása, ami gyakran az egységes szakmai identitás hiányának előidézője (Bierema, 2011; Bron & Jarvis, 2008; Farkas, 2012; Wilson, 2001). A felnőttnevelési szakemberek jellemzően életútjuk egy későbbi szakaszában lépnek erre a tudományterületre, megfelelő előképzettség nélkül (Medić, 2010; Reischmann, 2017; Zafiris & Papadimitriou, 2015). A szakemberek karrierútját számos fordulópontra és a felnőttnevelés területétől eltérő érdeklődési területek és szakmai tapasztalatok határozzák meg (Andersson et al., 2013; Flexi-Path, 2010). Emellett a szakemberek andragógiai-didaktikai felkészültsége és szakértelme gyakran hiányzó eleme a mindennapi munkavégzésnek (Cavaco, 2011; Gravani & Zarifis, 2020). A professzionalizmus a szakemberképzés során sajátítható el, ami a szakmai

tevékenység és ezáltal a szakmaterület minőségéért és fejlesztéséért a felelős (Ludwig & Günther, 2014; Reischmann, 2015). A gyakorlatban a szakemberek egy része először nem formális képzés keretében tesz szert szakmai tudásra (Gravani & Zarifis, 2020; Lattke & Nuissl (2008), majd ezt követi a formális képzettség megszerzése (Jögi & Gross, 2012; Knox & Fleming, 2010).

Szerbiában a felnőttnevelés területe nem kap elegendő figyelmet, amit az alacsony pénzügyi ráfordítások mértéke is igazol (Popović, 2021; The World Bank, 2019; UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2016). Ennek ellenére az 1990-es években történő gazdasági és politikai krízis után fejlődési tendencia figyelhető meg, ami főként 2012 után mutatható ki, egyidőben az Oktatásfejlesztési Stratégia 2020 hatályba lépésével és az eurointegráció formális kezdetével (Alibabić, 2002, Miljković, 2019; Pintér & Hardi, 2016). Habár jelentős előrehaladás történt a törvényi szabályozás területén, a felnőttnevelésben való részvétel jelentősen elmarad az uniós átlagtól (Eurostat, 2023). A felnőttnevelési rendszer prioritásai továbbra is a kompenzációs és pótló funkciók ellátása, ami a munkanélküliek és alacsony írástudással rendelkezők felzárkóztatását célozza (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2016). Rendszerszinten Szerbiában formális és nem formális felnőttnevelés valósul meg. A formális felnőttnevelés alrendszeréhez a felnőtteknek szervezett általános iskolák és a középiskolák tartoznak, a nem formális felnőttnevelés rendszeréhez a jogszabály az államilag elismert nem formális felnőttnevelési intézményeket és azok tevékenységét sorolja. A 2014-től hatályos felnőttnevelési törvény többek között az akkreditációs eljárás folyamatát vezette be, aminek köszönhetően ma minőségbiztosítási feltételekhez kötött az engedéllyel rendelkező intézmények működése (Zakon o obrazovanju odraslih ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013)). Ennek ellenére a nem formális felnőttnevelés döntő része továbbra is láthatatlan maradt, ugyanis az engedély megszerzése nem kötelező, az eljárást az intézmények önként kezdeményezik. A nem formális felnőttnevelés másik része továbbra is a szabadpiaci alapon működő intézmények köre, akik tevékenysége, részvételi mutatói egységes adatbázis hiányában ismeretlenek. Ami a szakemberek kérdéskörét illeti, Szerbiában az andragógus és emellett hét további felnőttnevelési foglalkozás minősül legitimnek (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, 2021). A jogszabályok előírják a felnőttnevelési szakemberek kötelező alkalmazását a formális és az államilag elismert nem formális intézményekben, ami nem valósul meg maradéktalanul a gyakorlatban (Društvo za obrazovanje odraslih, 2021). Továbbá a kötelező szakmai továbbképzés is helyet kapott a jelenleg hatályos jogszabályokban, ami vonatkozik úgy a felnőtteknek szervezett általános iskolák, mint az államilag elismert nem formális intézmények szakembereire. A felnőttnevelési szakemberek körének és professzionalizációs lehetőségeinek bemutatására részletesen sor kerül az értekezésben.

A KUTATÁS MÓDSZEREINEK ÉS ESZKÖZEINEK BEMUTATÁSA

A szerbiai felnőttnevelési szakemberek helyzetének és professzionalizációjának vizsgálata több lépésből tevődött össze. A szakirodalmi elemzést követően primer kutatásokat végeztünk, ezen belül empirikus és nem-empirikus, valamint kvantitatív és kvalitatív kutatási módszerekkel megvalósuló vizsgálatokat (1. táblázat). A kutatás első lépését képezte a szerbiai jogszabályok és képzési programok részletes tartomelemzése, amit a szerbiai felnőttnevelés területén döntéshozói és/vagy stratégiaalkotói pozícióban lévő, állami hivatalokban dolgozó szakértők véleményének feltárása követte a felnőttnevelés aktuális helyzetéről. A kutatás során mélyebb betekintést nyertünk a szerbiai felnőttnevelési rendszer hatékonyságába, beleértve többek között a jogszabályi előírások gyakorlati megvalósulását és a felnőttnevelési szakemberek működési jellemzőit. A szakirodalmi elemzést követően primer kutatásokat végeztünk, ezen belül empirikus és nem-empirikus, valamint kvantitatív és kvalitatív kutatási módszerekkel megvalósuló vizsgálatokat (1. táblázat).

1. táblázat. A doktori értekezés alapjául szolgáló kutatások jellemzői

	Időpont és helyszín	A kutatás célja	Minta	Módszer-mérőeszköz
Nem-empirikus	2017-2020	A szerbiai felnőttnevelés rendszerszintű elemzése	Jogszabályok (törvények, rendeletek, döntések, stratégiák)	Kvalitatív kutatás – Tartalomelemzés, komparatív tartalomelemzés
	2017-2020	A szerbiai felnőttnevelési szakemberek fejlesztését célzó felsőoktatási és kötelező (tovább)képzések tartalmi elemzése	Egyetemi tantervek, képzési programok elemzése	Kvalitatív kutatás – Tartalomelemzés, Komparatív tartalomelemzés
Empirikus	2018.09.01-2019.08.31.	Felnőttnevelési, ezen belül döntéshozói vagy stratégiaalkotási pozícióban lévő, állami hivatalokban dolgozó szakértők felnőttnevelési rendszerről alkotott nézeteinek feltárása	Belgrádi Egyetem, Nevelésért, tudományért és technológiai fejlődésért felelős Minisztérium és Foglalkoztatási Hivatal felnőttnevelési szakértői (összesen N=6)	Kvalitatív kutatás- Félig strukturált interjú
	2020.08.18-2020.09.01.	Pilot-kutatás – saját fejlesztésű kérdőív tesztelése	N=12 nem formális intézményben foglalkoztatott szakember	Kvantitatív kutatás - Strukturált kérdőíves lekérdezés
	2020.10.01-2020. 12.23.	Nagymintás lekérdezés - Felnőttnevelési szakemberek kérdőíves lekérdezése	N=304 formális és nem formális felnőttnevelésben foglalkoztatott szakember	Kvantitatív kutatás - Strukturált kérdőíves lekérdezés

A kutatás első lépését képezte a szerbiai jogszabályok és képzési programok részletes tartalomelemzése, amit a szerbiai felnőttnevelés területén döntéshozói és/vagy stratégiaalkotási pozícióban lévő, állami hivatalokban dolgozó szakértők véleményének feltárása követte a felnőttnevelés aktuális helyzetéről. A kutatás során mélyebb betekintést nyertünk a szerbiai felnőttnevelési rendszer hatékonyságába, beleértve többek között a jogszabályi előírások gyakorlati megvalósulását és a felnőttnevelési szakemberek működési jellemzőit. Az interjúk kutatás tapasztalataira építve szűkítettük a tudományos kutatás irányát a szerbiai felnőttnevelési szakértők körére, amelyet a felnőttnevelési rendszert szabályozó jogszabályok és a felnőttnevelési szakemberek fejlesztését célzó képzési programok komparatív tartalomelemzésével egészítettünk ki. Az összehasonlító kvalitatív kutatás célországai Magyarország és Szerbia voltak. A primer kutatások eredményei alapján kidolgozott saját fejlesztésű kérdőív tesztelését előmérés keretében végeztük hólabda-módszerrel kiválasztott felnőttnevelési szakemberek körében, amelyet nagymintás lekérdezés követett.

1. A tartalomelemzésen alapuló kutatások ismertetése

A felnőttnevelési szakemberek jellemzőinek és professzionalizációjának vizsgálata az országos jogszabályi környezet kontextusában vizsgálendő, amely meghatározza a szakmai tevékenység gyakorlati megvalósulását. A kutatás célja az elsődleges forrásból származó dokumentumok tartalomelemzése volt, amely a vizsgált téma mélyreható megismerését szolgálta és hozzájárult az empirikus kutatás megalapozásához és tervezéséhez. Ezen belül vizsgáltuk a felnőttnevelési szakemberek tevékenységét szabályozó jogszabályi környezetet és az andragógus szakmára felkészítő

egyetemi képzések tartalmát (Beszédes, 2020, 2020a, 2021, 2022). A nemzeti sajátosságok mélyreható megismerése érdekében kontextus-központú, komparatív vizsgálatot folytattunk (Charters, 1999; Egetenmeyer, 2016), amely során a szerbiai és magyarországi jellemzők összehasonlítására vállalkoztunk. A kutatás során az alábbi kérdésekre kerestük a választ:

K₁: A nemzeti oktatási jogszabályok tartalmazznak-e, és ha igen, milyen mértékben, a felnőttoktatók, valamint a felnőttnevelési szakemberek szakmai és iskolai végzettségére, alkalmazási feltételeire és szakmai-módszertani továbbképzésére vonatkozó előírásokat? Melyek a két ország közötti hasonlóságok és eltérések?

K₂: Milyen hasonlóságokat és eltéréseket állapíthatunk meg a felnőttnevelési szakemberek történelmi alakulásában Magyarországon és Szerbiában? Milyen tartalmi hasonlóságok és eltérések jelentkeznek az egyetemi szintű andragógus képzések tartalmában a választott országok között?

A szekunder kutatás mintaválasztása relevancia és teljeskörű mintavétellel történt (Krippendorff, 2014). A felnőttnevelésre vonatkozó jogszabályok esetében a relevancia mintavétellel kiválasztott 15 dokumentum elemzését vontuk be a vizsgálatba. Emellett az egyetemi képzési programok esetében a teljeskörű-mintavételt alkalmaztunk, a felnőttnevelési szakemberek képzésére és továbbképzésére vonatkozó tanterveket és képzési programokat vizsgáltunk (N=27). A kutatás során kvalitatív és kvantitatív módszerrel is elemeztük az adatokat, az Atlas.ti és SPSS adatelemző programok segítségével.

A magyarországi és szerbiai jogszabályok és egyetemi és továbbképzési programok komparatív elemzése során több hasonlóság és eltérés is megnyilvánult. A szerbiai jogi előírások és stratégiák mélyrehatóbban foglalkoznak a felnőttnevelési szakemberek témakörével, mint a magyarországi jogszabályok. A célszágokban szervezett andragógiai, vagy andragógiai stúdiumokat tartalmazó egyetemi képzések tanterveinek elemzése során megmutatkozott, hogy a magyarországi képzésekre jellemző a „polihisztóri” karakterisztika, míg a szerbiai tantárgyak jellemzően szűken a felnőttnevelés köré épülnek. További különbség mutatkozott meg a tantárgyak számában és kreditértékében a két ország egyetemi képzéseiben (Beszédes, 2020, 2020c, 2020d, 2021, 2022).

2. A szerbiai felnőttnevelési szakértők felnőttnevelési rendszerről alkotott nézeteinek feltárása

A szerb felnőttnevelési rendszer jelentős változáson ment keresztül az elmúlt évtizedben. Ezen változások gyakorlatra mért hatásáról a speciális tudás birtoklói rendelkeznek megbízható információval, vagyis azon szakértők, akik a szakpolitikai döntések meghozásában és végrehajtásában is kulcsszerepet töltenek be. Ennek értelmében a feltáró, szerb nyelven megvalósuló kvalitatív vizsgálat célja a területen működő szakértők nézeteinek feltárása volt a felnőttnevelési rendszer gyakorlati megvalósulásáról. A kutatás céljainak és kérdéseinek megfelelően a szakértői, félig-strukturált interjúk lekérdezés módszerét választottuk, amelyben a szakértő a témát illető speciális tudás birtoklója (Bogner et al., 2009). Az interjúk lekérdezés három kutatási kérdésre kereste a választ, ezek a következők:

K₁: Melyek a felnőttnevelési rendszer aktuális jellemzői a felnőttnevelési szakértők szemszögéből?

K₂: Hogyan jellemzik az interjúalanyok a felnőttnevelési rendszer megvalósulását a 2000-es évek után?

K₃: Mi szükséges a felnőttnevelési rendszer fejlődéséhez, milyen előnyöket és hátrányokat vélnék felfedezni a szakértők a jelenlegi felnőttnevelési rendszer működésében?

A kutatási célcsoport meghatározása három szempont szerint érvényesült: egyetemi andragógusi végzettség (1), a szakmaterületen szerzett több éves tapasztalat (2), speciális tudás birtokosa (3). Az interjúalanyok kiválasztása hólabda-módszerrel történt, a lekérdezésbe bevont szakemberek száma N=6 (mindegyikük nő). A kutatás résztvevői olyan állami intézmény munkatársai, amelyek kimagasló szerepet töltenek be a felnőttnevelési szakpolitika alakításában és annak gyakorlati megvalósulásában, ezek a Nevelésért, tudományért és technológiai fejlődésért felelős Minisztérium, a Nemzeti Foglalkoztatási Hivatal és a Belgrádi Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Andragógia Csoport. A szakértők kivétel nélkül andragógus végzettséggel és legalább 10 év munkatapasztalattal rendelkeznek a felnőttnevelés területén. Az interjúalanyok válaszainak kódolását induktív, nyílt kódolási technikával végeztük az Atlas.ti kvalitatív adatelemző program segítségével.

A kutatás során kiderült, hogy a szakértők hasonlóképpen vélekednek a szerbiai felnőttnevelési rendszer fejlettségi állapotáról, ami jelenleg a fejlődés folyamatában van. A 2014-ben hatályba lépő felnőttnevelési törvény pozitív változásokat eredményezett az alrendszerben, ennek ellenére hátrányként fogalmazódott meg a pénzügyi ráfordítások alacsony mértéke és az, hogy a felnőttnevelés továbbra is a formális alrendszert helyezi a középpontba. Az interjúk során kirajzolódott az alrendszerek egyes hiányossága, mint például a tanulói lemorzsolódás, vagy az oktatók fluktuációja és nem megfelelő andragógiai-didaktikai felkészültsége a formális felnőttnevelésben keretében. A nem formális felnőttnevelés területén az új törvénnyel az államilag elismert intézmények köre került szabályozás alá, ami már formális képzés megszerzésére ad lehetőséget. A válaszadók szerint az engedélyeztetés folyamata nem elég hatékony és gyors, hogy reagálni tudjon a felmerülő munkaerő-piaci keresletre. A szakértők egyöntetűen hangsúlyozták az andragógusok szerepét és a felnőttnevelési szakemberek andragógiai-didaktikai felkészültségének fontosságát a felnőttnevelési intézményekben (Beszédes, 2020b).

3. A felnőttnevelési szakemberek nagymintás kérdőíves lekérdezésének eredményei

Az értekezés központi elemét szolgáló kutatás céljai feltárni a szerbiai formális és nem formális felnőttnevelési intézményekben foglalkoztatott felnőttnevelési szakemberek

- (1) aktuális demográfiai, foglalkoztatási és képzési jellemzőit,
- (2) életpályáját,
- (3) a szakmai tevékenységek során felmerülő, a felnőtt korcsoportához kapcsolódó nehézségek mértékét,
- (4) szakmai felkészültségét és professzionalizációs igényeit,
- (5) a szakmai identitás jegyeit.

A vizsgált téma prioritásaival és céljaival összhangban az empirikus kutatás 3 fő kérdéskörre irányul:

K₁: Mi jellemzi a felnőttnevelési szakemberek foglalkoztatását és életpályáját?

Ezzel összefüggésben az empirikus kutatásban többek között vizsgáltuk a szakemberek foglalkoztatási feltételeit és azok kapcsolatát a pénzügyi és munkaerő-piaci biztonságérzettel és az örömmérettel (K₅, H₆, H₇, H₈). Feltártuk a felnőttnevelési szakemberek karrierelőzményeit, karrierdöntéseit (H₂, H₃, H₄), valamint kitértünk a felnőttek tanítása során felmerülő nehézségek mértékére (értekezés 1.2.3. fejezetének eredményei), amelyet az intézményi típusok és az örömmérettel való kapcsolatában (H₈, H₉) is vizsgáltunk (Andersson et al., 2013; Borut, 2018; Boffo et al., 2014, 2016; Egan et al., 2004; Gu & Zhou, 2020; Hartmann & Rutherford, 2015; Jögi & Gross, 2012; Medić, 2010; Reischmann, 2017; Research voor Beleid & PLATO, 2008; UNESCO UIL, 2022a, Zafiriris & Papadimitriou, 2015).

K₂: Mi jellemzi a felnőttoktatók andragógiai, didaktikai-módszertani felkészültségét?

A szerbiai szakmai továbbképzési rendszer részletes elemzéséből (értekezés 1.4. fejezetének tanulságai) adódóan azt vizsgáltuk, hogy a továbbképzések milyen lefedettségben valósulnak meg (H₁₀, H₁₁) és hogy a szakemberek milyen munkáltatói támogatást kapnak a szakmai fejlődést illetően (H₁₂, H₁₇). Az előző kutatási eredményekre alapozva (értekezés 2.2. fejezetének eredményei) feltételeztük, hogy a szakemberek pozitív attitűddel rendelkeznek a szakmai fejlődést illetően (H₁₃, H₁₅) és hogy a kötelező továbbképzés gyakorlati megtérülése a hétköznapi nehézségek mértékének csökkenésében érezteti hatását (H₁₄, H₁₅, H₁₆).

K₃: Mi jellemzi a felnőttnevelési szakemberek identitását?

A harmadik kutatási kérdés a felnőttnevelési szakemberek identitásának feltárására (H₂₀) irányul, ami többek között azt vizsgálja, hogy milyen értékeket és nézeteket vallanak a felnőttnevelési szakértők a felnőttnevelésről (H₁₈), hogyan identifikálják önmagukat az oktatási folyamatban (H₁₉) és milyen szerepekkel azonosulnak (Bierema, 2011; Bron, 2008; Farkas, 2013; Feketéné Szakos, 2003; Karu & Jögi, 2018; Reischmann, 2010; Sava, 2011, Ursin & Paloniemi, 2019). Ebben a kérdéskörben a formális és nem formális intézmények ellátói közötti különbségek és hasonlóságok feltárása az empirikus kutatás lényegi elemét képezik.

A kutatási témának és kérdéseknek megfelelő standardizált mérőeszköz hiányában saját fejlesztésű kérdőív kidolgozása mellett döntöttünk. A kutatás a teljes populációra terjedt ki, amely a felnőtteknek szervezett általános iskolák (FOOO) és az államilag elismert nem formális felnőttnevelési intézmények (JPOA) szakembereit/felnőttoktatóit célozta. Mivel mindkét intézménytípus száma országos szinten alacsony, így minden intézmény elérését terveztük, a populáció nagyságát a rendelkezésre álló adatok mentén N=1813 (N_{FOOO}=969; N_{JPOA}=844) főre becsültük, amelyből a reprezentatív mintaelemszámot N=318 főre határoztuk meg. A kérdőívet N=304 fő töltötte ki, azonban az elemzésekhez N=303 válasz került felhasználásra. A kérdőívben N=227 fő (74,7%) vett részt a felnőttek általános iskolájából, N=76 fő (25%) pedig az államilag elismert nem formális intézményekből.

3.1. A nagymintás lekérdezés legfontosabb eredményei

Az empirikus kutatás során jelentős mértékű adatot és eredményt halmoztunk fel, amelyek hozzájárul(hat)nak az andragógia elméleti és gyakorlati fejlődéséhez és a nemzeti oktatáspolitikai és szakmai döntéshozás tudományos és célzott megalapozottságához. A nagymintás lekérdezés során kapott legjelentősebb kutatási eredményeket a kutatás céljai mentén összegezzük röviden.

A kutatás első célja volt feltárni a felnőttnevelési szakemberek demográfiai, foglalkoztatási és képesítési jellemzőit. Az eredmények alapján a válaszadók (N=303 fő) eltérő szakmai végzettséggel rendelkeznek, amelyből mindössze 2,9%-a szerzett egyetemi végzettséget a felnőttnevelés, 37% pedig az oktatás egyéb területén. A válaszadók többsége (62,7%-a) másik munkahellyel is rendelkezik a felnőttnevelési pozíciója mellett, ami 44,9%-ban a hagyományos általános iskolai, középiskolai és felsőoktatási alrendszerhez köthető. Összesen 11 szakmaterületet azonosítottunk, amellyel a válaszadók a felnőttnevelési pozíciójuk mellett foglalkoznak, utalva a szakemberek heterogenitására. Ami az alkalmazás feltételeit illeti, a felnőttnevelési pozíció betöltésének feltétele az intézmények többségében (67%) előre meghatározott szakmai végzettség volt, de az esetek jelentős hányadában (41,6%) nem volt elvárás sem szakmai, sem pedig oktatói tapasztalat. Az intézménytípus és a munkáltatói elvárások között szignifikáns kapcsolat jelentkezett ($\chi^2=33,877$, $df=3$, $p<0,01$), ami alapján a nem formális intézmények nagyobb szakmai tapasztalattal összefüggő elvárásokat támasztanak a szakemberekkel szemben, mint a formális intézmények. Továbbá a kutatás eredményei rámutattak arra, hogy a felnőttekkel való foglalkozást az intézmények jelentős részében nem kötötték didaktikai tudás

meglétéhez. Az atipikus foglalkoztatási feltételekre hívja fel a figyelmet a részmunkaidős (57,6%) és határozott idejű (55,1%) foglalkoztatás, amely az oktatói pozícióban lévőket, nőket ($\chi^2=6,019$, $df=1$, $p<0,05$) és a fiatalabb ($\chi^2=8,602$, $df=3$, $p<0,05$) korosztályt érinti többségében, utalva azok bizonytalanabb munkaerő-piaci helyzetére (szemben például a szakmunkatársakkal és a vezetői pozícióban lévő szakemberekkel) (Research voor Beleid & PLATO, 2008). A válaszok alapján a felnőttnevelési szakemberek csupán 13,9%-a érzi pénzügyi és munkaerő-piaci szempontból is biztonságosnak a munkahelyét, ami többségében a határozatlan idejű munkaszerződéssel ($U=3625$, $Z=-4,828$, $p<0,01$) foglalkoztatott szakemberek körében jelentkezik. Emellett a kettős biztonságérzet gyakoribb azoknál, akik szerint az elvégzett tevékenységgel (mérték és felelősség) arányos bért kapnak. A lefolytatott multinomiális regresszióelemzés ($\chi^2(12)=123,378$, $p<0,01$) alapján a bér szubjektív megítélése ($\chi^2(6)=43,140$, $p<0,01$) és a munkaszerződés típusa ($\chi^2(3)=28,644$, $p<0,01$) előrejelző faktorként jelentkezik a munkaerő-piaci és pénzügyi biztonságérzet alakulásában, ami egyaránt kihat a tevékenységgel összefüggő örömméretre és a hétköznapi tevékenység során felmerülő nehézségek mértékének alakulására.

Az empirikus kutatás továbbá megerősítette, hogy a szakemberek eltérő életpályával és szakmai tapasztalattal rendelkeznek. A válaszadók 66,3%-a másik szakmában dolgozott ezt megelőzően, amelyen belül mintegy 18 foglalkozási területet azonosítottunk. Ezen belül a szakemberek 65,8%-a az iskoláskorú gyermekek oktatásában vett részt és csupán a válaszadók 6,6%-a szerzett tapasztalatot felnőttnevelés területén. A felnőttnevelésben dolgozók több, mint 50%-a kevesebb, mint 5 éves tapasztalattal rendelkezik, és a szakemberek fele a 34. életévük után, többségében (89,9%) nem előre megfontolt döntések során lépett be a szakmába. Általánosságban megállapítható, hogy a válaszadók többsége nem munkaerő-piaci megfontolásból kezdett el felnőttneveléssel foglalkozni. Azok a szakemberek, akik spontán kezdték meg a tevékenységet, de rövid távon tervezik azt végezni, többnyire munkaerő-piaci megfontolásból léptek a pályára, plusz bevételszerzés ($U=6355,0$, $Z=-2,673$, $p<0,01$) és/vagy munkahely megtartása ($U=6811,5$, $Z=-2,115$, $p<0,05$) miatt. Az eredmények alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy az élethosszig tartó tanulás iránti elkötelezettség és az emberszerető beállítottság a tervezett, vagy spontán, de hosszú távú és hivatásszerű foglalkozás elemei. Ezzel szemben a munkaerő-piaci motiváció a pályára lépés alkalmával gyakran nem eredményez hosszútávú szakmai elköteleződést. Eszerint a pályára lépés indoka és motivációja a szakmai elköteleződésre van kihatással.

A kutatás során Likert-skála (Chronbach's $\alpha=0,911$) keretében vizsgáltuk meg a szakmai tevékenységek során felmerülő, a felnőtt korcsoportához kapcsolódó nehézségek mértékét, amelynek itemeit ($N=8$) a szakirodalmi elemzés tanulságaira alapozva dolgoztuk ki. Az eredmények rámutatnak arra, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők a felnőttek tanulási-tanítási igényeivel ($\tau_b = -0,143$, $p<0,01$) és a gyakorlatorientált képzési tartalommal ($\tau_b = -0,119$, $p<0,05$) összefüggő nehézségek alacsonyabb szintjével szembesülnek munkájuk során. Emiatt nagy jelentőséget tulajdonítunk a felnőttnevelési szakemberek professzionalizációs lehetőségeinek megteremtésében. Érdekesnek bizonyult az az eredmény, miszerint a formális intézmények munkatársai magasabbra értékelték a felnőttek tanulási-tanítási sajátosságaival kapcsolatos nehézségeket, szemben a nem formális intézmények szakembereivel ($U=7196,50$, $Z=-2,195$, $p<0,05$). Mivel a formális intézményben alkalmazott szakemberek jelentős része más oktatási alrendszerben is tevékenykedik, ez az eredmény arra következtet, hogy az oktatóknak nehézséget jelent a gyermekek igényeiről és tanulási szokásairól áttérni a felnőtt korosztály igényeire és szokásaira. Ez lényeges információként szolgál a továbbképzések tartalmának kialakításában.

Ami a felnőttnevelési szakemberek szakmai felkészültségét illeti, a válaszadók mindössze 57,1%-a vett részt élete során andragógiai-didaktikai kompetenciafejlesztésben, akik között az idősebb korosztály ($U=8739,00$, $Z=-3,322$, $p<0,01$) és a több szakmai tapasztalattal rendelkezők ($U=8375,5$, $Z=-4,205$, $p<0,01$) dominálnak. Ez az eredmény arra utal, hogy a fiatalabb és kevésbé tapasztalt

szakemberek jelentős hányadánál hiányoznak az andragógiai-didaktikai kompetenciák. A válaszok alapján a hatályos jogszabályok által definiált kötelező továbbképzés valamely moduljában az FOOO szakemberek 48,5%-a vett részt. Ez az arány a JPOA intézményekben 56,6% volt, ami azt jelenti, hogy a kötelező továbbképzések nem valósulnak meg maradéktalanul a gyakorlatban. Habár a továbbképzések jelentősége nem mutatkozott meg közvetlenül a hétköznapi nehézségek mértékében, azok, akik részt vettek valamilyen andragógiai-didaktikai továbbképzésben, felkészültebbnek érzik magukat a felnőttek oktatására. A szakmai felkészültségérzet növekedésével pedig arányosan csökkennek a gyakorlatban észlelt nehézségek mértékei.

Likert-skálán mért szakmai fejlődéssel kapcsolatos attitűddel (Chronbach's $\alpha=0.809$) összefüggésben arra az eredményre jutottunk, hogy az idősebb korosztály tagjai kevésbé motiváltak a szakmai felkészítésen való részvételben ($\tau_b = -0,125$, $p < 0,01$), illetve kevésbé hisznek annak hatékonyságában. Az alacsony fejlődési motiváció jelen van azoknál a válaszadóknál is, akik megbízási alapon (nem állandó foglalkoztatottak) látják el szakmai tevékenységüket ($H(5)=16,805$, $p < 0,01$). Ezzel szemben azok, akik hosszú távon terveznek felnőttneveléssel foglalkozni, nagyobb hajlandóságot mutatnak a továbbképzésben való részvételre azokkal szemben, akik csak átmenetileg foglalkoznának ezzel ($U=5864,5$, $Z=-2,512$, $p < 0,05$). Továbbá a felnőttek általános iskolájában dolgozóknál nagyobb fejlődési igények mutatkoznak a nem formális intézmények szakembereivel szemben ($U=7017,50$, $Z=-2,557$, $p < 0,05$), amit a pedagógus-továbbképzés rendszerének köszönhető továbbképzési hagyományoknak és kötelezettségeknek tulajdonítunk. Az elemzések során továbbá az is kiderült, hogy azok, akik elkötelezettek a folyamatos fejlődés iránt és akiknek nem okoz gondot ez a munka, egyrészt boldogabbak a felnőttnevelési munkájukban ($U=2496,00$, $Z=-3,621$, $p < 0,01$), másrészt pedig alacsonyabbra értékelték a mindennapi munkájuk során felmerülő nehézségeket.

A felsoroltak mellett fontosnak tartottuk megvizsgálni a munkahelyi támogatás jelentőségét is a felnőttnevelési szakemberek tevékenységére nézve. A kutatás során megmutatkozott, hogy szignifikáns összefüggésben áll a munkahelyi támogatás mértéke és a szakmai tevékenységgel összefüggő elégedettség és a hétköznapi nehézségek mértéke. Azok a szakemberek, akik több támogatást és lehetőséget kapnak a munkahelyükön a szakmai fejlődésre, nagyobb elégedettséget éreznek a szakma iránt ($U=2933,00$, $Z=-2,404$, $p < 0,05$) és a nehézségek kisebb intenzitásával szembesülnek. Emellett a formális intézmény foglalkoztatottjai nagyobb munkahelyi támogatásban részesülnek ($U=6434$, $Z=-3,395$, $p < 0,01$).

A kutatás során identifikáltuk azokat a kompetenciákat, amelyeket a felnőttnevelési szakemberek elengedhetetlennek tartanak a tevékenység megfelelő szintű ellátásához, ilyenek például a kommunikációs készség, szakmai tudás és képesség, tanítási képesség, andragógiai tudás és képességek, a motiválás képessége, a tanulás képessége (szakmai fejlődés), digitális képességek stb. Továbbá azokat a kompetenciákat is feltártuk, amelyekre a szakemberek részéről fejlesztési igény mutatkozik. Legnagyobb mértékben megjelentek a felnőtt tanulók motiválásához és inspirálásához kapcsolódó kompetenciák, a módszertani kompetenciák és a konfliktuskezeléshez fűződő készségek.

A szakmai identitás vizsgálata során nagymértékű diverzitás mutatkozott meg a felnőttnevelési szakemberek nézeteiben, amelyet nagyban befolyásol az, hogy a felnőttnevelés mely szegmensében dolgoznak. Eszerint a felnőttnevelés egy alterületén szerzett gyakorlati tapasztalat során kialakított nézetek dominálnak a szakemberek körében, amiben kevésbé vagy egyáltalán nem mutatkozik meg a holisztikus tudományelméleti megalapozás. Következtetésként megállapítottuk, hogy a szakmát és a munkahelyet érintő megközelítések domináltak a felnőttnevelés szubjektív jelentésének identifikálásában. Ez arra utal, hogy a szakember által megélt és tapasztalt szakmai tevékenység jelentős mértékben formálja a felnőttnevelésről alkotott benyomását és fogalomrendszerét, ami szubjektív és egyénfüggő. A válaszadók döntő többsége egyetértett azzal, miszerint a felnőttek tanítása eltérő didaktikai-metodológiai megközelítést igényel a gyermekek tanításával szemben. Az ehhez hozzáfűzött magyarázatok tükrözik a szakirodalomban identifikált jellemzőket, amelyek meghatározzák a

felnettorkori tanulást, mint az előzetes tudás és tapasztalat, életkori jellemzők, tanulási jellemzők, a tanulási tartalommal kapcsolatos elvárások, motiváltság, kognitív képességek, célok, hozzáállás, interakció, érdeklődés, külső tényezők és a szokás. A szakemberek önmeghatározásában továbbá 24 különböző elnevezést azonosítottunk, amit gyakran az aktuális munkakörükkel azonosítanak a szakemberek.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a szakemberek identitását az éppen aktuálisan végzett tevékenység jelentős mértékben determinálja, amelyre kihatással lehetnek az eltérő életpálya, az eltérő szakmai felkészültség, a szakmai elköteleződés, a szakmába lépés motivációja és az eltérő foglalkoztatási feltételek is. A kutatás során felállított hipotézisek teljesülését a 2. táblázat részletezi.

2. táblázat. Az értekezésben megfogalmazott hipotézisek eredményeinek ismertetése

	Hipotézis	Eredmény
H ₂	A felnőttnevelési szakemberek heterogén végzettséggel rendelkeznek, amelyek jellemzően nem köthetők az andragógia területéhez.	Teljesült
H ₃	Az aktuális, felnőttnevelésben betöltött munkahelyet megelőző szakmai tapasztalat nem köthető a felnőttnevelés területéhez.	Teljesült
H ₄	A felnőttnevelési szakemberek többsége élete egy későbbi szakaszában, véletlenszerű döntések során, főként munkahely megtartása, vagy bevételkiegészítés miatt dönt a felnőttek tanítása mellett.	Részben teljesült
H ₅	A felnőttnevelési szakemberek jellemzően határozott idejű részmunkaidős foglalkoztatásban állnak, amely összefüggésben áll a szakemberek pénzügyi- és munkaerő-piaci biztonságérzetével.	Teljesült
H ₆	A szakemberek a munkájukért kapott pénzügyi juttatással kapcsolatos elégedettség összefüggésben áll a pénzügyi- és munkaerő-piaci biztonságérzettel és örömmérettel.	Teljesült
H ₇	A felnőttnevelési szakemberek szakmában lelt öröme összefüggésben áll a pénzügyi- és munkaerő-piaci biztonságérzetével.	Teljesült
H ₈	Összefüggés mutatható ki a munkában lelt öröm és a szakmai tevékenység során felmerülő nehézségek között.	Részben
H ₉	Szignifikáns különbség mutatható ki az intézménytípusok és azon nehézségek között, amelyek a felnőttek gyerekektől eltérő tanulási módjaira és igényeire irányulnak.	Teljesült
H ₁₀	A szakemberek többsége nem vett részt andragógiai-didaktikai felkészítésben.	Nem teljesült
H ₁₁	Az intézmény térségi elhelyezkedése összefüggésben áll a kötelező andragógiai-didaktikai továbbképzésben való részvétellel.	Nem teljesült
H ₁₂	A szakemberek önbevallása alapján a képző intézmények nem támogatják kellőképpen a szakmai fejlődést, ami nagyobb mértékben jellemzi a nem formális felnőttnevelés alcsoportját.	Teljesült
H ₁₃	A felnőttnevelési szakemberek pozitív attitűddel rendelkeznek a szakmai fejlődést illetően.	Teljesült
H ₁₄	Szignifikáns összefüggés mutatható ki a hétköznapi nehézségek és azon alcsoport között, akik nem vettek részt andragógiai-didaktikai felkészítésben.	Nem teljesült
H ₁₅	A formális intézményben alkalmazottak körében nagyobb igény mutatkozik a továbbképzésre, szemben a nem formális intézmény munkatársaival.	Teljesült
H ₁₆	Összefüggés mutatható ki a munka során felmerülő nehézségek és a szakmai felkészültségérzet között.	Teljesült
H ₁₇	A munkahely támogató ereje hatással van a szakemberek tevékenységgel kapcsolatos örömmérettére.	Teljesült
H ₁₈	Nagymértékű diverzitás mutatható ki a felnőttnevelési szakemberek felnőttnevelésről és annak igényéről, saját szerepükről és felelősségükről alkotott nézeteiben.	Teljesült
H ₁₉	A szakemberek különböző elnevezéseket használnak önmaguk meghatározására, amelyben legtöbbször nem jelenik meg a „felnőtt” (mint pl. felnőttoktató) kifejezés.	Teljesült

A KUTATÁS KORLÁTAI ÉS A LEHETSÉGES KUTATÁSI IRÁNYOK

Az empirikus kutatás során értékes tapasztalatokat halmoztunk fel, amelyek identifikálása és felhasználása jelentős segítséget nyújthatnak a jövőbeni kutatásokhoz. A következőkben beszámolunk azokról a tapasztalatokról, amelyek a kutatás korlátaiként jelentkeztek.

Figyelembe véve, hogy minden országban más összetételű, felkészültségű, szakmai profilú szakemberek alkotják a felnőttnevelési rendszereket, ezidáig nem történt olyan standardizált kérdőív kidolgozása, amely a kutatási céljainkat megfelelt volna. Az általunk megalkotott, saját fejlesztésű kérdőív jól működött és jól mért. Ennek ellenére az eredmények értékelése alkalmával megmutatkoztak azok a kérdések, amelyek más megfogalmazást igényelnek az adatok egyszerűbb kiértékelhetősége és elemezhetősége érdekében. Ilyen például az a kérdés, ahol azt kértük a válaszadóktól, hogy fogalmazzák meg azt a három kompetenciát, amelyek elengedhetetlenek a mindennapi szakmai tevékenységhez, valamint ugyan ezeket 1-10-es skálán értékeljék annak függvényében, hogy milyen szinten rendelkeznek velük. Tekintve, hogy nyílt végű kérdésekről van szó, jelentős számú különböző választ identifikáltunk, amelyeket az 1-10-es skálán emberi erőforrás hiányában lehetetlen volt kiértékelni. Ez viszont egy jövőbeni kiegészítő kutatási tevékenységet is jelenthet, amikor új logikai megközelítés alapján kódoljuk és pontozzuk újra a válaszokat. Továbbá olyan jellegű értelmezési problémával szembesültünk, ahol a válaszadó információhiány miatt nem tudott valós választ adni, például, hogy ki volt a továbbképzés szervezője. Az eredményekben megjelenő eltérések miatt arra következtetünk, hogy a szakember nem feltétlenül tudja, hogy a munkahelyen megvalósuló képzés mely intézmény szervezésében valósul meg. Emiatt például a kötelező fejlesztésre vonatkozó kérdések egyértelműsítése szükségesnek volna a jövőben. Összegezve úgy véljük, hogy még tökéletesíthető a kérdőív, sőt kisebb módosításokkal más felnőttnevelési célcsoportok esetében is felhasználható.

A kérdőíves lekérdezés során továbbá jelentős hátrányt jelentett a vizsgált populáció nagyságának meghatározása. Egységes adatbázis hiányában minisztériumi kiadványokból tájékozódunk, azonban az adatok pontosságáról nem rendelkezünk információval. Emiatt nem lehet objektívan megítélni, hogy a kutatás reprezentatívnak számít-e annak ellenére, hogy a kitöltési létszám (303) megközelítette a kitűzött reprezentatív mintaelemszámot (318).

A potenciális résztvevők adatbázisának kialakításához szintén minisztériumi adatbázisokat használtunk fel. A folyamat során szembesültünk az adatbázisok elavultságával és hiányosságaival. Nagyon gyakran merült fel az intézmények helytelen elérhetősége, így azok aktualizálása többletmunkát eredményezett. Az adatbázisok elavultságát igazolja az is, hogy a részvételre való felkérésről szóló minisztériumi körlevél is a helytelen elektronikus címekre szolgált, és számtalan hibát jelző levél érkezett vissza a feladónak. Az adatbázisokkal felmerülő probléma növelte azt a kockázatot, hogy nem megbízható forrásokból tájékozódunk a potenciális válaszadók elérhetőségéről és nem jut el a kérdőív a címzettekhez. Részben emiatt döntöttünk úgy, hogy a telefonos megkeresést is szorgalmazzuk, ami szintén többletmunkát, időt és emberi erőforrást igényelt. A kérdőíves lekérdezés megvalósítására egyértelműen egy kihívásokkal terhelt időszakban került sor, ugyanis a COVID-19 vírushelyzet megnehezítette a lekérdezés folyamatát. A krízis megváltoztatta a szakemberek mindennapi szakmai tevékenységét, rutinját és a munkavégzés körülményeit, miközben sem munkaerőpiaci, sem személyes biztonságot nem éltek meg. A bizonytalanság és félelemérzet elfogadható magyarázat arra, ha valaki nem tekinti prioritásnak a tudományos kutatásban való részvételt. Mivel nem lehetett előre meghatározni, hogy a kialakult helyzet mikor normalizálódik, szükségszerűnek véltük a kutatás megvalósítását.

Kutatásunk elsőként irányult a választott két célcsoport jellemzőinek feltárására. Tekintettel a felnőttnevelés területének sokszínűségére, az új jogszabályi környezetre, a részvételi hajlandóságra, a populáció adatbázishiányára és a pandémia okozta válságra, számtalan tényező hátráltatta a kutatást. Ennek ellenére számottevő új információval gazdagodtunk, amivel hozzájárulunk az andragógia

elméleti háttérének bővítéséhez és az andragógiai gyakorlat fejlesztéséhez. Bízunk benne, hogy ezek az eredmények az oktatáspolitikai döntéshozás során is terítékre kerülnek.

A kutatás során szerzett tapasztalatok számtalan új kutatási irányt szabnak meg, tekintve, hogy a két célcsoportról megelőző empirikus eredményekkel nem rendelkezünk. Jövőbeni kutatási irányt jelenthet például a foglalkoztatási feltételek hatásvizsgálata a szakmában maradásra és a szakmából történő kilépés motivációjára a felnőttnevelési szakemberek körében. Vizsgálatunkból kiderült, hogy a szakmai továbbképzésben való részvétel nincs hatással a hétköznapi munka során felmerült nehézségek mértékére. Eszerint ugyanolyan intenzitású nehézségekkel néznek szembe azok a szakemberek, akik képezték magukat és akik nem, aminek okát érdemes lenne megvizsgálni. Ennek egyik lehetősége a továbbképzések hatásvizsgálata, valamint azok mentén a tartalmi módosítások végrehajtása a hatékonyabb professzionalizáció érdekében. Kutatásunkban továbbá betekinthettünk azokba a feltételekbe, amelyek formálják a szakemberek szakmai identitását. A terület mélyrehatóbb megismerése érdekében érdemes lenne egy narratív-biografikus módszeren alapuló kutatás lefolytatása a két választott célcsoport körében, hasonlóan például Karu & Jögi (2018, 2020) kutatásaihoz.

Összegezve úgy véljük, hogy a kutatásnak nagy relevanciája van, aminek eredményei a szakmaterület fejlesztésében intenzíven felhasználhatók. Emiatt úgy gondoljuk, hogy a terület vizsgálódásai még korántsem értek véget és a kutatás folytatása a felvázolt vagy új irányok mentén indokoltnak és szükségesnek tekinthető.

A TÉZISFÜZETBEN FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- Abu-Bader, S.H. (2000). Work satisfaction, burnout and turnover among social workers in Israel: a causal diagram. *Int J Soc Welfare*, 9, 191–200.
- Alibabić, Š. (2002). *Teorija organizacije obrazovanja odraslih*. Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta.
- Andersson, P., Köpsén, S., Larson, A., & Milana, M. (2013). Qualification paths of adult educators in Sweden and Denmark. *Studies in Continuing Education*, 35(1), 102–118. <https://doi.org/10.1080/0158037x.2012.712036>
- Bellini, A., & Maestriperi, L. (2019). Professions within, between and beyond. Varieties of professionalism in a globalising world. *Cambio*, 8(16), 5–14. <https://doi.org/10.13128/cambio-24947>
- Bernhardsson, N., & Lattke, S. (2009). *Core Competencies of Adult Learning Facilitators in Europe. Findings from a Transnational Delphi Survey*. http://asemllhub.org/fileadmin/www.dpu.dk/ASEM/events/RN3/QF2TEACH_Transnational_Report_final_1.pdf [2023.03.03.]
- Bierema, L. (2011). Reflections on the Profession and Professionalization of Adult Education. *PAACE Journal of Lifelong Learning*, 20, 21–36.
- Boffo, V., Kaleja, K., & Fernandes, J. (2014). Regulations and working conditions for trainers in adult education: A comparative glance. In R. Egetenmeyer (Ed.), *Adult education and lifelong learning in Europe and beyond* (pp. 122–131). Peter Lang.
- Boffo, V., Kaleja, K., Sharif-Ali, K., & Fernandes, J. (2016). The curriculum of study programmes for adult educators – the study cases of Italy, Germany and Portugal. In R. Egetenmeyer (Ed.), *Adult Education and Lifelong Learning in Europe and Beyond Comparative Perspectives from the 2015 Würzburg Winter School* (pp. 103–120). Peter Lang Edition.
- Bogner, A., Littig, B., & Menz, W. (2009, Eds.). *Interviewing Experts. Methodology and Practice*. Palgrave Macmillan.
- Broek, S. (2010). Further Developing the Adult Learning Sector. A Key Role for Key Competences. In S. Medić, R. Ebner & K. Popović (Eds.), *Adult Education: The Response to Global Crisis. Strengths and Challenges of the Profession* (pp. 127–150). Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade; Institute for Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade; European Association for Education of Adults; Adult Education Society.
- Bron, A., & Jarvis, P. (2008). Identities of Adult Educators: Changes in Professionalism. In E. Nuissl, & S. Lattke (Eds.), *Qualifying adult learning professionals in Europe* (pp. 33–44). Bertelsmann Verlag.
- Cavaco, V. (2011). Changes in the activity of the adult educator. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov*, 4(53), 39–48.
- Charters, A. (1999). Standards for comparative adult education research. In J. Reischmann, M. Bron, & Z. Jelenc (Eds.), *Comparative Adult Education 1998. The Contribution of ISCAE to an Emerging Field of Study* (pp. 51–64). Slovenian Institute for Adult Education, International Society for Comparative Adult Education.
- Čepić, R., & Mašić, M. (2016). Initial and Continuing Professional Development of Adult Educators from an Educational - Policy Perspective: Rethinking from Croatia. In N. Popov, C. Wolhuter, J. Kalin, G. Hilton, J. Ogunleye, & Niemczyk, E. (Eds.), *Education Provision to Everyone: Comparing Perspectives from Around the World* (pp. 150–156). BCES.

- Despotović, M. (2010). Professionalization of adult education – between public and scientific (non) recognition. In S. Medić, R. Ebner, & K. Popović (Eds.), *Adult education: the response to global crisis: strengths and challenges of the profession* (pp. 47–71). Faculty of Philosophy, Department of Pedagogy and Andragogy.
- Društvo za obrazovanje odraslih (2021). Pružanje podrške Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja u procesu evaluacije sistema akreditacije javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih. Završni izveštaj. <http://noks.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/06/Евауалација-цицтема-акредитације-ЈПОА.pdf> [2023.03.03.]
- Durkó, M. (1999). *Andragógia. A felnőttnevelési és közművelődés új útjai*. Magyar Művelődési Intézet.
- Egan, T. M., Yang, B., & Bartlett, K. R. (2004). The effects of organizational learning culture and job satisfaction on motivation to transfer learning and turnover intention. *Human Resource Development Quarterly*, 15(3), 279–301. <https://doi.org/10.1002/hrdq.1104>
- Egetenmeyer, R. (2016). What to compare? Comparative issues in Adult Education. In M. Slowey (Ed.), *Comparative Adult Education and Learning. Authors and Texts* (pp. 79–94). Firenze University Press.
- Egetenmeyer, R., Breitschwerdt, L., & Lechner, R. (2019). From ‘traditional professions’ to ‘new professionalism’: A multi-level perspective for analysing professionalisation in adult and continuing education. *Journal of Adult and Continuing Education*, 25(1), 7–24. <https://doi.org/10.1177/1477971418814009>
- Egetenmeyer, R., & Käpplinger, B. (2011). Professionalization and quality management: struggles, boundaries and bridges between two approaches. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 2(1), 21–35. <https://doi.org/10.3384/rela.2000-7426.rela0058>
- European Commission (2021). *The European Pillar of Social Rights. Action Plan*. European Commission.
- Eurostat (2023). Participation rate in education and training (last 4 weeks) by sex and age. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/trng_lfs_01/default/table?lang=en [2023.03.03.]
- Evetts, J. (2011). A new professionalism? Challenges and opportunities. *Current Sociology*, 59(4), 406–422. <https://doi.org/10.1177/0011392111402585>
- Farkas, É. (2004). *Felnőttoktatás- és képzés Magyarországon*. Kolombusz Kkt.
- Farkas, É. (2012). Andragógus identitás. In E. Juhász & M. Chrappán (Eds.), *Tanulás és művelődés* (pp. 254–259). Debreceni Egyetem
- Farkas, É. (2013). *A láthatatlan szakma. Tények és tendenciák a felnőttképzés 25 évéről*. typiART.
- Flexi-Path (2011). *Flexi-path toolkit: A guide to creating a professional portfolio to demonstrate the high-level competences of adult educators* http://www.flexi-path.eu/tools/C.3.5.1_Toolkit_English.pdf [2023.03.03.]
- Formádi, K. (2011). Piaci hatások a professzionalizáció folyamatának változásában. *Educatio*, 20(3), 291–303.
- Gravani, M., & Zarifis, K. G. (2020). Setting the Context for Exploring the Role of Higher Education in the Professionalisation of Adult Educators. In M. N. Gravani, G. K. Zarifis, & Jogi, L. (Eds.), *The Role of Higher Education in the Professionalisation of Adult Educators* (pp. 1–9). Cambridge School Publishing.
- Gu, H., & Zhou, S. (2020). The influence of teacher’s job satisfaction on students’ performance: An empirical analysis based on large-scale survey data of Jiangsu province. *Sci Insigt Edu Front*, 6(1), 599–611.
- Hagenow, M., & Jermann, R. (2016). The Swiss Model: Establishing Professional Standards (Train the Trainer). In S. Medić, R. Ebner, & K. Popović (Eds.), *Adult education: the response to global*

- crisis: strengths and challenges of the profession* (pp. 295–300). Faculty of Philosophy, Department of Pedagogy and Andragogy.
- Hartmann, N. N., & Rutherford, B. N. (2015). Psychological contract breach's antecedents and outcomes in salespeople: The roles of psychological climate, job attitudes, and turnover intention. *Industrial Marketing Management*, 51, 158–170. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.4966.8969>
- Jarvis, P. (2004). *Adult Education and Lifelong Learning. Theory and Practice. 3rd edition*. Routledge.
- Jõgi, L., & Gross, M. (2012). Professionalization of Adult Educators in Estonia – From a Biographical Perspective. In A. Bolder, R. Dobischat, G. Kutscha, & G. Reutter, G. (Eds.), *Beruflichkeit zwischen institutionellem Wandel und biographischem Projekt. Bildung und Arbeit* (pp. 233–248). VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-531-19623-7_12
- Karu, K., & Jõgi, L. (2018): Nordic-Baltic cooperation in adult education: A collective story of Estonian adult educators. *International Review of Education*, 64(4), 421–441. <https://doi.org/10.1007/s11159-017-9628-3>
- Karu, K., & Jõgi, L. (2020). The Formation of professional identities of adult education professionals in the context of learning at the university. Journey of Discovery. In M. Gravani, G. Zarifis, & L. Jõgi (Eds.). *The Role of Higher Education in the Professionalisation of Adult Educators* (pp. 145–165). Cambridge Scholars Publishing.
- Kispálné Horváth, M. (2012). A felnőttkori formális és nem formális tanulás funkciói napjainkban. *Acta Sci Soc*, 37, 223-231.
- Knox, B. A. & Fleming, E. J. (2010). Professionalization of the Field of Adult and Continuing Education. In E. C. Kasworm, D. A. Rose & M. J. Ross-Gordon (Eds.), *Handbook of Adult and Continuing Education*. SAGE Publication.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. Sage Publications.
- Kulić, R. & Despotović, M. (2010). *Uvod u andragogiju*. Svet knjige.
- Lattke, S. & Jütte, W. (2015). *Professionalisation of Adult Educators. International and Comparative Perspectives*. Peter Lang Edition.
- Lattke, S. & Nuissl, E. (2008). Qualifying professionals for adult learning in Europe. In E. Nuissl, & S. Lattke (Eds.), *Qualifying adult learning professionals in Europe* (pp. 7–18). W. Bertelsmann Verlag.
- Liszt, V., Toko, M., & Yan, X. (2016). Adult education and its key actors in academic professionalisation – a comparison between China, India and the European Union. In R. Egetenmeyer (Ed.), *Adult Education and Lifelong Learning in Europe and Beyond Comparative Perspectives from the 2015 Würzburg Winter School* (pp. 87–102). Peter Lang Edition.
- Ludwig, J., & Günther, S. (2014). Insights from Germany: Theoretical models of professional knowledge and their relevance for empirical research. In S. Lattke, & W. Jütte (Eds.), *Professionalisation of Adult Educators. International and Comparative Perspectives* (pp. 59–72). Peter Lang GmbH.
- Medić, S. (2010). Andragogical Profession – Controversies and Perspectives. In S. Medić, R. Ebner, & K. Popović (Eds.), *Adult Education: The Response to Global Crisis. Strengths and Challenges of the Profession* (pp. 31–46). Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade; Institute for Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade; European Association for Education of Adults; Adult Education Society.
- Milana M., & Larson A. (2011). Professionalisation processes among adult educators. A comparative investigation of three Nordic-Baltic countries. *Cursiv*, 6, 13–

30. http://www.dpu.dk/fileadmin/www.dpu.dk/institutfordidaktik/cursivskriftserie/Cursiv_6.pdf
- Miljković, J. (2019). *Sistem obrazovanja odraslih: Pogled iz konteksta*. Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (2021). *Šifarnik zanimanja*. <http://kodekssifara.minrzs.gov.rs/pretrazivanje-sifarnika-zanimanja> [2023.03.03.]
- Nuissl, E. (2010). Profession and Professional Work in Adult Education in Europe. *Studi Sulla Formazione/Open Journal of Education*, 12(1/2), 127–132. https://doi.org/10.13128/Studi_Formaz-8591
- Pacchi, K., & Mariotti, I. (2021). Shared Spaces or Shelters for Precarious Workers? Coworking Spaces in Italy. *Professions and professionalism*, 11(1). <https://doi.org/10.7577/pp.3911>
- Pavićević, M., & Petrović, D. (2015). Razlike između formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja. *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta*, 9, 103–113. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1452-9343/2015/1452-93431509103P.pdf> [2023.03.03.]
- Pintér, T., & Hardi, T. (2016). Szerbia EU-s csatlakozásának kérdései. Társadalom, kulturális háttér, gazdaság. In J. T. Karlovitz (Ed.), *Társadalom, kulturális háttér, gazdaság: IV. IRI Társadalomtudományi Konferencia* (pp. 157–164). International Research Institute.
- Popović, K. (2021). *Financing of Adult Training and Education. The way forward: what works, how and why?* ICAE & DVV International.
- Rappel, L. R. (2015). Integrating the Personal and the Professional: Marking the Career Paths of Adult Language Educators. *Adult Education Quarterly*, 65(4), 313-325.
- Reischmann, J. (2010). Adult educators as HRD trainer, moderator and coach. Experiences of a Chair for Andragogy in Bamberg. In S. Medić, R. Ebner & K. Popović (Eds.), *Adult Education: The Response to Global Crisis. Strengths and Challenges of the Profession* (pp. 81–90). Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade; Institute for Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade; European Association for Education of Adults; Adult Education Society.
- Reischmann, J. (2015). Profesionalizacija obrazovanja odraslih – neki aspekti. *Andragoške Studije*, (2), 23–37. <http://www.as.edu.rs/pdf/articles/388>
- Reischmann, J. (2017). What are Andragogues good for? Workplaces, Competencies, Study Contents, Identity. *Andragoške Studije*, (1), 9–24.
- Research voor Beleid & PLATO (2008). ALPINE - Adult Learning Professions in Europe: a study of the current situation, trends and issues: final report. <https://www.cedefop.europa.eu/en/news/alpine-adult-learning-professions-europe-study-current-situation-trands-and-issues> [2023.03.03.]
- Sava, S. (2011). Towards the Professionalization of Adult Educators. *Andragoške Studije*, (2), 9–22.
- Sava, S., & Raluca, L. (2009). The adult educator in Europe – professionalisation challenges and the alternative of validation of learning outcomes. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1(1) 2227–2232.
- Staab, M. (2019). Profesionalni samokoncept zapsolenih u sferi obrazovanja odraslih u Srbiji – saznanja iz kvalitativne istraživačke studije. *Andragoške Studije*, (2), 9–25.
- The World Bank, 2019. Government expenditure on education, total (% of GDP) <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS> [2023.03.03.]
- UNESCO Institute for Lifelong Learning (2016): Monitoring survey results for Serbia. <https://uil.unesco.org/i/doc/adult-education/grale-3/national-reports/serbia.pdf> [2023.03.03.]
- UNESCO Institute for Lifelong Learning (2022). *Lifelong learning opportunities for all. Medium-Term Strategy 2022-2029*. UNESCO Institute for Lifelong Learning.

- UNESCO Institute for Lifelong Learning (2022a). *5th global report on adult learning and education: citizenship education: empowering adults for change; executive summary*. UNESCO Institute for Lifelong Learning.
- Ursin, J., & Paloniemi, S. (2019). Conceptions of teachership in the professional identity construction of adult educator graduates. *Teacher Development*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/13664530.2019.1575274>
- Wilson, A. L. (2001). Professionalization: A politics of identity. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 2001(91), 73–83. <https://doi.org/10.1002/ace.33>
- Wright, T. A. & Bonett, D. G. (1991). Growth coping, work satisfaction and turnover: A longitudinal study. *Journal of Business and Psychology*, 6(1), 133–145. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/BF01013689> [2023.03.03.]
- Zarifis, G.K., & Papadimitriou, A.G. (2015). What Does it Take to Develop Professional Adult Educators in Europe? Some Proposed Framework Guidelines. *Andragoške Studije*, (2), 9–22.
- Zakon o obrazovanju odraslih, ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013)

AZ ÉRTEKEZÉS TÁMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ SAJÁT KÖZLEMÉNYEK

- Beszédes, V. (2015). Felnőttképzés Szerbiában és Vajdaságban. In A. Döbör, & G. T. Molnár (Eds.), *Közösségi főiskola regionális megvalósíthatóságának megalapozása* (431–463). SZTE.
- Beszédes, V. (2015a). A felnőttképzési rendszer Szerbiában, különös tekintettel a Vajdaságra. In A. Molnár, & I. Alattyányi (Eds.), *SZTE JGYPK Tudományos és Művészeti Diákköri anizs* (pp. 61–74). SZTE JGYPK.
- Beszédes, V. (2017). Panoráma – a szerb oktatáspolitikai jelene és jövője. In J. T. Karlovitz (Ed.), *Válogatott tanulmányok a pedagógiai elmélet és szakmódszertanok köréből* (pp. 196–206). International Research Institute.
- Beszédes, V. (2017a). Panoráma – a szerb oktatáspolitikai jelene és jövője. In J. T. Karlovitz (Ed.), *V. Neveléstudományi és Szakmódszertani Konferencia [Vzdelávacia, výskumná a metodická konferencia]: Program és tartalmi összefoglalók [ABSTRAKTY]* (p. 14). International Research Institute.
- Beszédes, V. (2018). Képesítési Keretrendszer Szerbiában – Egy állomás az európai integráció folyamatában. In E. Juhász (Ed.), *Közösségek a művelődés és képzés világában: Tudományos Konferencia és Szakmai Találkozó Durkó Mátyás emlékére : Absztrakt kötet* (p. 17). Debreceni Egyetem.
- Beszédes, V. (2018a). Képesítési Keretrendszer Szerbiában – Egy állomás az európai integráció folyamatában. In E. Juhász (Ed.), *Közösségek a művelődés és képzés világában* (pp. 15–31). Debreceni Egyetem BTK Nevelés- és Művelődéstudományi Intézete.
- Beszédes, V. (2019). The main important characteristics of adult learning professionals in Serbia (research in progress report). In Ž. Krnjaja, A. Pejatović, & N. Koruga (Eds.), *Adult education research and practice between the welfare state and neoliberalism* (p. 173). Institute for Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, European Society for Research on the Education of Adults.
- Beszédes, V. (2019a). Felnőttképzés Szerbiában és a Vajdaságban. In A. Döbör, & G. T. Molnár (Eds.), *Közösségi főiskola regionális megvalósíthatóságának megalapozása* (pp. 431–465). Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar.
- Beszédes, V. (2020). A felnőttnevelési szakemberek tevékenységét meghatározó jogszabályi környezet vizsgálata: Magyarország és Szerbia esete. In E. Juhász & E. Márkus (Eds.), *Hálózatok a művelődés és felnőttképzés világában: Absztraktkötet: Tudományos Konferencia és Szakmai Találkozó Durkó Mátyás emlékére* (p. 18). Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar.

- Beszédes, V. (2020a). A felnőttnevelési szakemberek képzési rendszerének komparatív vizsgálata Magyarországon és Szerbiában. In Á. Engler, M. Rébay, & D. A. Tóth (Eds.), *Család a nevelés és az oktatás fókuszában: XX. Országos Neveléstudományi Konferencia: Absztraktkötet* (p. 286). Debreceni Egyetem, MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért
- Beszédes, V. (2020b). The Most Important Characteristics of Adult Learning Professionals in Serbia. In A. Bulajić, T. Nikolić, & C. C. Vieira (Eds.), *Navigating through Contemporary World with Adult Education Research and Practice* (pp. 449–466). The European Society for Research on the Education of Adults, Institute for Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Adult Education Society
- Beszédes, V. (2020c). A felnőttnevelési szakemberek formális kiképzési útjai Magyarországon. *Opus et educatio*, 7(4), 371–382.
- Beszédes, V. (2020d). A felnőttnevelési szakemberek tevékenységét meghatározó jogszabályi környezet vizsgálata – Magyarország és Szerbia esete. In E. Juhász, & L. Pető (Eds.). *Hálózatok a művelődés és felnőttképzés világában* (pp. 145–177). Debreceni Egyetem BTK Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet.
- Beszédes, V. (2021). A felnőttnevelési szakemberek formális képzési útjainak komparatív vizsgálata Magyarországon és Szerbiában. In Á. Engler, & V. Bócsi (Eds.), *Új kutatások a neveléstudományokban 2020.: Család a nevelés és az oktatás fókuszában* (pp. 143–161). MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság, Debreceni Egyetem BTK Nevelés- és Művelődéstudományi Intézete.
- Beszédes, V. (2022). Training Pathways for Adult Learning Professionals in Higher Education: Case of Hungary and Serbia. *Adult Education Quarterly*, 72(2), 158–178. <https://doi.org/10.1177/07417136211031531>
- Beszédes, V., & Farkas, É. (2023). Past and present developments in the professionalisation of adult education in Hungary. *Studies in Adult Education and Learning*. [megjelenés alatt]

MTMT: <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10057369&view=simpleList>